

Motion till riksdagen
2009/10:Ub465

av Mats Pertoft m.fl. (mp)

Effektiva verktyg för bättre kvalitetskontroll av fristående skolor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att utreda införandet av en skattebefrielse för de vinster i friskoleverksamheter som återinvesteras i verksamheten.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda införandet av en anmälningsplikt av vinstutdelning i friskoleföretag till Skolinspektionen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett förbud mot vinstutdelning i friskoleföretag i de fall där det föreligger icke åtgärdade anmärkningar hos Skolinspektionen mot verksamheten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en anmälningsplikt om ägarbyte vid överlåtelse av företag eller koncernbildningar som inbegriper friskolor till Skolinspektionen.

¹ Yrkande 1 hänvisat till SkU.

Fel! Okänt namn på

2 Motivering

I dagens friskoledebatt kan man lätt tappa det historiska perspektivet. Så sent som på 1980-talet hade barn och föräldrar ingen som helst valmöjlighet – den närmaste kommunala grundskolan var det enda alternativet för barnens skolgång. Barn som bodde i miljonprogramsområden var hänvisade till miljonprogramsområdenas skola. Barn som bodde i innerstaden gick i innerstads-skolorna. Bostadssegregationen slog fullt ut igenom i barnens skolgång. Det fanns också privatskolor, även om de var mycket få. De kunde delas upp i två grupper, skolorna för de rika som kostade mycket och idealistskolorna (t.ex. waldorfskolor) som kostade mindre men ändå mycket och som finansierades av idealister och låga lärarlöner.

Miljöpartiet de gröna var pådrivande i friskole- och valfrihetsreformen som på 1990-talet skapade en unik skolsituation i Sverige. Det blev fritt att välja vilken kommunal grundskola du ville i din kommun. Idag utnyttjar ofta upp till 30 procent av föräldrarna denna möjlighet. Privatskolorna blev friskolor och förbjöds ta ut avgifter från föräldrarna samtidigt som de fick samma finansiering som kommunala skolor och ställdes under Skolverkets kontroll. Alla friskolor öppnades för alla barn och föräldrar. Från att ha varit skoltjänstemännens och politikernas skolor blev de barnens och föräldrarnas. Om man är missnöjd med sin skola kan man i dag byta. Det var inte möjligt tidigare.

Friskolorna har vitaliserat det svenska skolväsendet. Många kommunala skolor har vittnat om att det nytänkande som friskolor i deras närhet kommit med har inspirerat även dem. Möjligheten för elever att välja skola har lett till att skolorna tvingats utveckla sig och förbättra sin verksamhet. Det svenska utbildningsväsendet är starkt styrt genom lagar och förordningar. Trots det förekommer missförhållanden på skolor runtom i landet. Miljöpartiet tror inte att en stark centralstyrning av skolan garanterar en bra skola. Tvärtom så är vi övertygade om att en större frihet för skolorna att utforma den egna verksamheten ger en bättre skola. För att varje elev ska få så bra möjligheter att utvecklas som möjligt så måste det finnas förutsättningar för att lägga upp undervisningen på olika sätt och skapa lösningar som fungerar.

Den ökade friheten för även med sig ett ökat ansvar för skolorna. Alla har rätt till en likvärdig utbildning och det är statens ansvar att se till att den rättigheten är verklighet för landets elever. Därför måste vi ha en stark och bra tillsyn av våra skolor. Det är viktigt att sanktionsinstrumenten är så lika som möjligt för alla skolor. Det ska inte vara skillnader i villkor beroende på vilken huvudman en skola har, utan kommunala och fristående skolor ska behandlas så lika som möjligt. Mångfalden inom svensk skola är här för att stanna, och Miljöpartiet värnar den.

Miljöpartiet välkomnar att regeringen i sitt förslag till ny skollag även föreslår de olika åtgärder för att stärka tillsynen av skolor i landet som vi motiverade om för ett år sedan. Vi kan konstatera att såväl vitesrätt för Skolinspektionen som möjligheten att omedelbart stänga skolor som gravt missköter sig finns med bland förslagen.

Samtidigt finns det ett ämne som saknas i regeringens förslag och som diskuteras mycket inom skolvärlden idag, problematiken kring fristående skolor som arbetar fram ett överskott under skolåret och hur det hanteras. Även frågan om fristående skolor som överläts till nya ägare inom ramen för företagsköp måste aktualiseras. Dessa frågor är nya eftersom knappast någon vid införandet av friskolereformen kunde föreställa sig den otroliga framgångssaga som detta skulle bli. Det är helt klart att friskolor har kommit till Sverige för att stanna och att det svenska folket gillar dem.

Vi vill i denna motion peka på ett antal åtgärder som skulle behövas för att stärka incitamenten för att återinvestera ett eventuellt överskott från skolverksamheten hos fristående skolor i den egna verksamheten, för att säkra kvaliteten vid eventuella vinstutdelningar samt för att säkerställa informationshanteringen vid ägarbyte i friskolor i större skala. Vi lägger fram våra förslag för att trygga det breda förtroende som fristående skolor åtnjuter i vårt land och ge förslag till hur regelverket kan anpassas till förändrade förhållanden.

3 Att återinvestera vinsten i den egna verksamheten

Fristående skolor finansieras med offentliga medel och måste se till att verksamheten går ihop vid årets slut. I motsats till kommunala skolor finns ingen möjlighet att få täckning för underskott från det offentliga eller att få extra bidrag till investeringar. Man är beroende av sina egna intäkter för att få verksamheten att gå ihop. Ibland kan man få hjälp och stöd om man ingår i en större koncern, men även då finns knappast de resurser som finns tillgängliga i en kommunal organisation.

Därför är det mycket viktigt att fristående skolor skapar en stabil ekonomisk plattform för verksamheten och ett ordentligt kapital som även kan täcka upp för eventuella svackor och underskott. Det är helt enkelt viktigt att fristående skolor är försiktiga med sitt kapital och i första hand återinvesterar eventuellt överskott i verksamheten. Så gör även ca 80–90 % av skolorna, och det är bra. Men det är märkligt att staten tar sin del av dessa medel. Skolpengen är tänkt att vara till för eleverna och skolverksamhet, men när det uppstår överskott i fristående skolor beskattas denna vinst även om hela vinsten senare återinvesteras i verksamheten.

Miljöpartiet föreslår därför att vinst i fristående skolor som återinvesteras i verksamheten helt skall komma skolorna och eleverna tillgodo och således inte skall beskattas. Om den däremot används till annat och lämnar verksamheten i form av utdelning skall den naturligtvis beskattas. Vi anser att hela skolpengen skall gå till skolverksamhet och inte beskattas.

Fel! Okänt namn

4 Extra kontroll och begränsning vid vinstutdelning

All verksamhet behöver start- och investeringskapital, och så även fristående skolor. När man startar en skolverksamhet behövs ett startkapital, och även vid större investeringar som t.ex. byggnationer och utvidgningar. Detta kapital ställs oftast till förfogande av aktieägare som känner sig förbundna till och tror på verksamheten. Men någon gång i framtiden vill man kanske få tillbaka sitt investerade kapital, och gärna med en ränta som motsvarar värdeutvecklingen. Detta sker oftast i form av vinstutdelning till aktieägare från bolaget. Detta är en ordning som förekommer i alla bolag i Sverige, men när det gäller fristående skolor har debattens vågor gått höga om vinstutdelning.

Vi vill börja med att konstatera att Miljöpartiet är klar motståndare till all slags kvartalskapitalism inom friskolevärlden. Vi tror inte heller att några skolor skulle kunna överleva på längre sikt om deras mål enbart var att tjäna pengar och generera så stora vinster som möjligt. Om det är målet för ens verksamhet bör man nog rekommendera andra affärsområden. Skol- och utbildningsområdet kan i första hand karakteriseras som ett mycket långsiktigt affärsområde. När du arbetar med skola handlar det om att åta sig mycket långsiktiga uppdrag. Varje grundskoleelev innebär ett åtagande för nioår och i gymnasiet tre år. Vi kan också konstatera att rykten om misslyckanden i skolor och klasser sprids ohyggligt fort bland elever och föräldrar, men det tar många år att reparera ett dåligt rykte. Och vem sätter sitt barn eller sin ungdom i en skola med dåligt rykte.

Trots detta anser vi från Miljöpartiets sida att det är nödvändigt att stärka kontrollen av kvaliteten i förhållande till vinstutdelning. Vi säger nej till förbud mot vinstutdelning. Men vi anser att om ett friskolebolag delar ut vinst skall detta anmälas till Skolinspektionen för kännedom. Skolinspektionen har ansvaret att granska att fristående och kommunala skolor håller kvaliteten i sin verksamhet. Om Skolinspektionen anser att det är nödvändigt att kontrollera om de ekonomiska förutsättningarna för en eventuell vinstutdelning kan ha skapats genom att verksamheten bedrivits med en undermålig kvalitet kan man vidta åtgärder när man får information om vinstutdelningen. Vi anser även att vinstutdelning inte skall vara tillåten i de fall där det föreligger icke åtgärdade anmärkningar på verksamheten från Skolinspektionens sida. Först när anmärkningarna är åtgärdade skall en vinstutdelning kunna ske.

5 Anmälningsplikt vid ägarbyte

Många fristående skolor ingår idag i koncernbildningar av olika slag. Detta var en utveckling som inte kunde förutses när friskolelagen skapades. Det nu radikalt sjunkande elevantalet inom gymnasieskolan samt minskade elevpengar på grund av den ekonomiska krisen kommer antagligen också att bidra

Fel! Okänt namn på

till att snabba på denna utveckling när fler och fler skolor behöver en större ekonomisk trygghet.

Skolinspektionen ansvarar för kontrollen av verksamhetens kvalitet när det gäller såväl fristående som kommunala skolor. Denna kontroll gäller oavsett vem som är huvudman och skall garantera en likvärdig skola över hela landet oavsett huvudman.

Men det är samtidigt viktigt att ägarförhållanden kring fristående skolor är klarlagda samt att Skolinspektionen kan vidta åtgärder om man misstänker att något sker som kan tänkas minska kvaliteten i verksamheten. Därför föreslår vi att friskolelagen kompletteras med en bestämmelse om att ägarbyte av fristående skolors huvudmän, i form av t.ex. bolagsförsäljningar eller koncernförsäljningar eller liknande, alltid skall anmälas till Skolinspektionen. Skolinspektionen kan därefter avgöra om man behöver få in mera information i ärendet och har i så fall naturligtvis rätten att kräva in det.

Verkligheten har förändrats och ingen hade kunnat föreställa sig den otroliga utveckling som friskolesektorn har genomgått i Sverige. Miljöpartiet har varit starkt delaktigt i att ta fram regelverket kring denna utveckling. I denna motion lägger vi nu fram förslag om att återinvesterade vinster i friskolor skall undantas från beskattning, att vinstutdelning skall anmälas till Skolinspektionen och att vinstutdelning inte får förekomma när det föreligger anmärkningar från Skolinspektionen. Vi föreslår också en anmälningsplikt vid ägarbyte. Vi ser dessa förslag som angelägna för att anpassa friskolelagen till den förändrade verklighet som vi befinner oss i samt rusta för framtiden.

Stockholm den 5 oktober 2009

Mats Pertoft (mp)

Lage Rahm (mp)

Bodil Ceballos (mp)

Peter Rådberg (mp)